

Volyn region in the years 1939–1953. The analysis of scholarly writings on this topic allowed the author to recognize five historiographical groups. It is shown that the repression of the Soviet state against the population of the Volyn region was directed first of all to any forms of resistance and its adaptation to the Soviet model of governance.

Key words: historiographical analysis, totalitarian regime, sovietization, a repressive system, repression, deportation.

Статтю подано до редколегії
10.04.2017 р.

УДК 39:746.1/4(477.82)

Алла Дмитренко

Атрибутивні ознаки жіночих сорочок Волині та Західного Полісся в працях дослідників традиційного вбрання

У статті на основі аналізу праць дослідників традиційного українського вбрання (В. Білецької, К. Матейко, Т. Ніколаєвої, Л. Булгакової, Л. Пономар, О. Косміної та ін.), які сформулювали основні типологічні риси натільного одягу, виокремлено атрибутивні ознаки жіночих сорочок Волині й Західного Полісся: матеріали для виготовлення вбрання; конструктивні особливості стану, плечової частини, пазухи, комірв, рукавів і манжет сорочок; особливості декорування сорочок: способи, техніки, орнаментальні мотиви, колористика, розміщення орнаментальних композицій.

Ключові слова: традиційно-побутова культура, традиційне вбрання, натільний одяг, сорочка, атрибуція, етнографічна атрибуція, атрибутивні ознаки.

Постановка наукової проблеми та її значення. У період глобалізації, коли втрачаються численні елементи національної культури, витворені в процесі формування етносу, значно актуалізується ідея збереження культурної різноманітності. Піднесення національної свідомості в Україні підвищує інтерес до основних національних символів, серед яких – вишита чи тканина сорочка («вишиванка»), яка активно входить і в міське середовище [15–16]. Вона стає неодмінним атрибутом не лише святкового, а й часто повсякденного одягу. Звернення до традиційних устоїв характерне для періоду глобальних трансформацій, коли «зростає соціальна значущість культурних констант, насамперед меморативних комплексів і предметно-символічних артефактів» [7, с. 180]. У зв'язку з цим актуальним стає вивчення музейних зібрань із метою їх використання в різних формах музейної роботи, формування національної ідентичності. Усі відомості, отримані в процесі атрибуції, є необхідним складником не лише для правильного обліку й зберігання, проведення комплектування та наукового вивчення, але й популяризації музейних зібрань [31, с. 384].

Аналіз досліджень цієї проблеми. Перші праці з проблем наукового опису музейних предметів з'явилися ще в радянські часи (1972 р.). Це збірник статей різних науковців, які розглядають методи визначення, класифікації й систематизації музейних предметів із кераміки, тканин, одягу, меблів, музейних предметів із дерева та металу. На основі аналізу колекцій російських музеїв А. Попова пропонує таку класифікацію одягу: російський народний одяг, одяг народів СРСР, міське, військове вбрання (обмундирування). Для більш докладного вивчення народного одягу авторка пропонує передусім застосовувати хронологічний і географічний принципи класифікації, після цього поділити одяг на групи за призначенням: святковий, буденний, для сумних подій; за статевою та соціальною приналежністю; за формою й призначенням [13, с. 112–144].

Певні досягнення в розробці проблем атрибуції етнографічних предметів нагромаджені музеями. Російський етнографічний музей підготував довідкове видання, що містить сучасні методи системного опису та термінологічні стандарти для отримання уніфікованої інформації про музейний предмет [1]. У 2003 р. цей же музей підготував науково-довідкову працю, у якій подано класифікаційні схеми, методичні розробки й понятійні тлумачні словники, необхідні за системного уніфікованого підходу до атрибуції музейних пам'яток [27]. Одягові тканини в цих довідниках не представлено.

Довідкове видання з проблем сучасних методик системного опису музейних предметів, у т. ч. й етнографічних, підготовлене працівниками Могилівського обласного краєзнавчого музею. Тут розміщено рекомендації з опису тканин одягового та інтер'єрного призначення, словничок термінів і зразок заповнення наукового паспорта на сорочку за схемою: номер; відомство; музей; відділ; номер надходження; інвентарний номер; дата вступу; джерело; спосіб надходження; документи; кількість; класифікація; типологія; народ (етногрупа); датування; місце створення; назва; матеріал; техніка; розміри; фото; короткий опис; науковий опис предмета; підписи; написи; клейма й печатки; час і місце побутування; час та місце знайдення; особи, пов'язані з пам'яткою; опис збереження; бібліографія [21, с. 74–83].

Окремі проблеми атрибуції жіночих сорочок за збірками Музею етнографії Волині та Полісся при СНУ ім. Лесі Українки й Волинського краєзнавчого музею висвітлено в статті Т. Андрусик та А. Дмитренко [9].

Мета роботи – на основі аналізу праць дослідників традиційного українського вбрання, які сформулювали основні типологічні риси натільного одягу, виокремити атрибутивні ознаки жіночих сорочок.

Завдання статті – з'ясувати, які матеріали використовувалися для пошиття традиційних жіночих сорочок; показати їх типи за конструктивним вирішенням стану, плечової частини, рукавів, пазухи, комірів, чохла; розглянути особливості декорування жіночих сорочок: вид декору, техніки, типи орнаментів, орнаментальні мотиви, кольорову гаму.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Перші праці з проблем традиційного вбрання українців з'явилися у 1920-х роках, коли в Україні працювало безліч етнографічних установ (товариства, музеї). Саме в цей у Львові опубліковано працю В. Білецької стосовно української сорочки, її типології, особливостей декорування. Авторка виокремлює низку типологічних ознак жіночих сорочок:

– матеріал: лляне, плоскіне й матірчате полотно; полотно з додаванням бавовняного прядива («більки»); поєднання тонкого та грубого полотна для виготовлення різних частин сорочок; використання з другої половини XIX ст. фабричних тканин – тонкого коленкору (перкалю); колір тканин для сорочок – білий та різні відтінки сірого (невибілене або ж злегка вибілене полотно);

– типи сорочок: лівобережний і правобережний (за Ф. Вовком); підтипи: сорочки Полтавщини, Харківщини, Дніпропетровщини, Київщини, Поділля, Волині, Галичини, Буковини й Західного Поділля;

– декорування: з'єднання рукавів з уставкою розшивкою, мережкою; залежність кольорового декору від того, святкова чи буденна сорочка, від віку жінки; від того, коли одягають (наприклад у піст);

– техніки орнаментування: занизування (низь, заволікування), настилування (лиштва), мережка, вирізування, хрестик;

– оздоблення волинських сорочок: занизування – одна з найдавніших технік вишивання, хрестик, вирізування; узор, виконаний хрестиком, повторюють геометричні форми, характерні для занизування, а також нові, рослинні;

– типологічні риси волинських сорочок: пошиті з грубого й менш вибіленого (іноді на один бік) полотна; крій – уставковий; довгий розріз пазухи часто прикритий манишкою 5–20 см; комір стоячий, вузький, на Східній Волині – широкий, виложистий; розміщення орнаментів: уставки, коміри, рукави, пазухи; типологічною ознакою жіночих сорочок Волині є вишиті хрестиком пазухи, часто нашивні, які композиційно не пов'язані з узорами уставок [2].

Активне вивчення комплексів народного одягу розпочалося вже в другій половині XX ст. У 1977 р. вийшла фундаментальна праця К. Матейко «Український народний одяг». Звісно, дослідниця не ставила завданням висвітлення атрибуції традиційних сорочок, однак нею запропоновано схему характеристики її основних типологічних рис, що можна сьогодні назвати головними атрибутами:

– назви сорочок (регіональні, локальні);

– матеріал (лляні, конопляні, лляно-конопляні, конопляно-бавовняні тканини);

– типи сорочок (за кількістю пілок) – із двох, трьох і чотирьох полотнищ;

– типи сорочок залежно від крою: тунікоподібні, сорочки з уставками (поликами), на кокетці;

– довжина сорочки: додільні (суцільні) й із двох частин («до підточки») – станок і підточка;

- типи сорочок за способом сполучення пілок полотна на плечах: сорочки з призбирюванням горловини (установкові та безустановкові) біля коміра й сорочки, кресні «в перекидку»;
- типи сорочок за способом розміщення розрізу пазушки: посередині, збоку (на одному зі швів), на плечовому шві, на спині;
- типи сорочок за формою коміра: зі стоячим коміром; викладеним (виложистим); пишно зібраною горловиною на вузьку обшивку або на нитку; без коміра – із круглим або чотирикутним вирізом горловини (каре);
- декорування вишивкою (техніки, орнаментальні мотиви, розміщення) [19, с. 49–69].

Аналізуючи регіональні комплекси традиційного вбрання, К. Матейко звертає увагу на декоративно-технічні засоби оздоблення жіночих сорочок Волинського Полісся (північні райони Волинської й Рівненської областей): техніки декорування: вишивання (заволікування, хрестик, настилування, вирізування), ткання (перетик); кольорова гама (червоний із додаванням чорного, синього, білий); розміщення орнаментальних композицій (на уставці, уздовж рукавів, на манжетах, пазусі) [19, с. 147].

К. Матейко підготовлено також етнографічний словник, який містить розділ, щодо сорочки. Зібрані терміни ілюструють конструктивні особливості, крій і способи декорування традиційних сорочок [18, с. 36–58].

Натільний одяг характеризується і в монографії Т. Ніколаєвої «Історія українського костюма». Науковець звертає увагу на типологію сорочок залежно від крою та орнаменталізації. Дослідниця, окрім трьох основних типів сорочок (тунікоподібна, уставкова, на кокетці), виокремлює ще й сорочки із суцільнокресним рукавом. Докладно проаналізовано кожний тип сорочки, особливості його пошиття; уміщено основні терміни, що стосуються того чи іншого типу сорочки. Говорячи про конструктивне вирішення стану сорочки, Т. Ніколаєва наголошує, що залежно від ширини полотна використовували від трьох до шести полотниць, розміщених симетрично або асиметрично до фігури. Наступний аспект – вертикальне вирішення стану сорочки (додільні й до підточки). Локальні особливості сорочок простежуємо в оформленні горловини: призбирювання, без коміра, із коміром (стоячим або виложистим). Звернуто увагу на оформлення рукавів та манжет. Докладно висвітлено особливості орнаментування сорочок: матеріали для вишивання, техніки, розміщення орнаментів, орнаментальні мотиви, колористику. Коротко схарактеризовано особливості поліських сорочок [22, с. 59–68, 122].

Узагальнену типологію традиційних жіночих сорочок за матеріалами Східного Поділля запропонувала Л. Іваневич, яка за способом крою плечової частини ділить їх на:

- сорочки без плечових швів (тунікоподібні, перекидні): із бочками або без;
- сорочки з плечовими вставками (установкові, вуставкові або поликові);
- сорочки із суцільнокрійним рукавом (безустановкові, безвуставкові чи безполикові);
- сорочки з нагрудними, плечовими або нагрудно-плечовими кокетками чи гестками (сорочки на кокетці, сорочки-гестки) [14].

У низці праць висвітлено особливості жіночих сорочок Західного Полісся й Волині. О. Косміна, характеризуючи вбрання Волинського Полісся, яке визначає як північну частину історичної Волині, висвітлює також основні типологічні риси сорочок. Наголошено, що жіночі сорочки, порівняно з іншими регіонами України, були коротшими (до колін), що спричинено тим, що тут не носили незшитих форм стегового вбрання. Матеріал – домоткане полотно; за побудовою станка – суцільні або до підтички; за виконанням плечової частини – з установковими (поликовими) рукавами. Сорочки орнаментували переважно тканням; домінував геометричний орнамент червоного кольору. Виокремлено сорочки за способом орнаментування рукавів (поперечні або поздовжні (заповнювали лише центральну частину) смуги). О. Косміна говорить про побутування серпанкових сорочок, що було особливістю східних районів Волинського Полісся. Для атрибуції сорочок важливе значення мають запропоновані авторкою терміни (барабани, банкети, бігунка, брижі, гестка та ін.). Ілюстративна добірка видання представляє традиційні комплекси, деталі вбрання й аксесуари автентичного одягу зі збірки Волинського краєзнавчого музею [17, с. 7–9, 128–134].

Л. Пономар працює над вивченням назв поліського одягу та його картографуванням. Хоч натільне вбрання в її статтях відображене побіжно, дослідниця пропонує класифікувати сорочки за декоруванням (розміщенням перетканих смуг, вишиваних орнаментів), наприклад: переткані смуги розміщені на вуставці та по всьому рукаву, іноді ще й на пазусі; тканими та вишитими смугами

прикрашали вуставку й низ рукава біля манжет [26, с. 118–119]. Відзначає окремі терміни, що характеризують особливості декорування рукавів жіночих сорочок: «писані» або «барабани» – рукави, із перетганими смугами по всій поверхні [24, с. 97]. Наголошуючи на типологічній спільності сорочок Західного й Середнього Полісся, Л. Пономар відзначає, що вони мають особливості щодо крою полотнищ, коміра, декорування. Докладно аналізує матеріали для сорочок та їх назви залежно від використаних тканин, а також орнаментування натільного вбрання, зокрема розміщення орнаментів. За цією ознакою на Західному Поліссі виокремлено низку локальних зон: 1) Ратнівський, північно-західна частина Любомльського, Камінь-Каширський райони; 2) Старовижівський, Ковельський, Турійський райони; 3) Володимир-Волинський, Локачинський райони. Л. Пономар класифікує сорочки: 1) за призначенням – буденні, святкові, ритуальні (шлюбні, на смерть); 2) за віком – одяг для молодих і старшого покоління; 3) за соціальним статусом – для бідних і заможних [25, с. 19–34].

Г. Стельмащук та Л. Молчанова, аналізуючи натільне вбрання Українського й Білоруського Полісся, також виокремлюють основні типологічні риси сорочок: матеріали, крій, конструктивне вирішення стану. Говорячи про локальні особливості традиційного вбрання, автори виділяють західнополіську зону, до якої відносять південно-західні райони Брестської області та північні райони Волинської й Рівненської областей. Зважаючи на те, що локальні особливості сорочок не зафіксовані, можна говорити, що для цього регіону характерна типологічна єдність натільного одягу [20, с. 338–340, 352–354].

О. Цюпа, говорячи про розміщення орнаментальних композицій на жіночих сорочках, також проводить паралелі в орнаментуванні сорочок Волинського Полісся й Західного Полісся Білорусі [29].

Л. Булгакова на широкій джерельній базі (польових матеріалах) проаналізувала конструктивні особливості та декорування жіночих поліських сорочок. Дослідниця виокремила два типи натільного вбрання на основі таких ознак: оформлення плечової частини, вирізу горловини, розрізу пазухи, способу з'єднання рукавів зі станком і викінчення їх низу. До першого типу віднесено сорочки зі вставками з двома варіантами: 1) сорочки з домотканого льняного полотна; уставки, пришиті по пітканню; великий виложистий комір; 2) сорочки з фабричного полотна, перкалю; уставки, пришиті по пітканню; комір стоячий. Другий тип сорочок – пошиті з фабричного полотна з гесткою. У декоруванні жіночих сорочок звернуто увагу на розміщення орнаментів, їх типи, орнаментальні мотиви [3, с. 105–109].

Важливим доробком в українській етнографічній науці є дослідження з проблем традиційного вбрання Волині й Західного (Волинського) Полісся, зокрема праця Г. Стельмащук «Давнє вбрання на Волині», у якій висвітлено матеріали, найхарактерніші особливості крою, декоративного вирішення та функціонування одягу, зокрема й сорочок, у традиційному побуті волинян. Розглядаючи одяг як систему, де кожен елемент має своє визначене місце, створюючи певний функціональний синтез, Г. Стельмащук визначає композиційні закономірності, композиційні прийоми, виражальні засоби й семантику сорочки [28, с. 107, 114, 118–120, 130–134, 162, 186–190, 202–209].

Л. Чайковська, досліджуючи народний одяг історичної Волині, виокремлює три види жіночих сорочок: уставкові додільні та до підточки; на кокетці. Стан сорочки складається з 2–3 пілок полотна; характерний глибокий розріз пазухи або ж нашита манишка («пазушник»). Коміри – стійка або виложисті, на заході Волині – широкий комір «матроска». Широкі коміри-стійки поширилися із кінця XVII ст. Виложисті коміри та коміри з оборками мають польське походження [30, с. 23–38].

Різноманітні аспекти традиційного вбрання Волині розглянуто в публікаціях Н. Гатальської, яка першою звернулася до вивчення особливостей вбрання Волині та Полісся. На основі музейних колекцій і власних польових матеріалів дослідниця схарактеризувала основні компоненти вбрання регіону, у т. ч. й сорочки [4–6]. Етнолог і музейний працівник Л. Орел, аналізуючи особливості комплексу вбрання Волинського Полісся, також звертає увагу й на основні типологічні риси сорочок [23]. Матеріали, конструктивні особливості, декорування та окремі аспекти атрибуції жіночих сорочок розглянуто в статтях Т. Андрусик, Т. Боровицької й А. Дмитренко [8; 10–12].

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Основи атрибуції традиційного натільного жіночого вбрання закладено в працях дослідників народного одягу, які визначили основні типологічні ознаки (атрибутивні дані) сорочок, до яких потрібно віднести такі параметри, як назва, матеріали, конструктивні особливості стану, плечової частини та рукавів сорочок; особливості декорування сорочок (способи, техніки, мотиви, колористика, розміщення орнаментальних композицій). Запропонований комплекс атрибутивних ознак (параметрів) формувався на основі наукових праць В. Білецької, К. Матейко, Т. Ніколаєвої, Л. Булгакової, Л. Пономар, О. Косміної й ін. Завданням музейного працівника, який проводить атрибуцію, є також опис стану збереженості предмета, зазна-

чення характеру пошкоджень і пропозицій щодо того, чи потребує предмет проведення реставраційно-профілактичних робіт. Складовою частиною атрибуційної роботи є складання бібліографії архівних документів і публікацій, де вміщені відомості про пам'ятку.

Джерела та література

1. Атрибуція музейного пам'ятника: класифікація, термінологія, методика / [под ред. И. В. Дубова]. – Санкт-Петербург : Лань, 1999. – 352 с.
2. Білецька В. Українські сорочки, їх типи, еволюція і орнаментация / В. Білецька // Матеріали до етнології та антропології. – Львів, 1929. – Т. 21–22. – Ч. 1. – С. 43–109.
3. Булгакова Л. П. Деякі конструктивні та художні особливості традиційних сорочок Полісся першої половини ХХ ст. / Л. П. Булгакова // Народознавчі зошити. – Львів, 1996. – Зош. 2. – С. 102–109.
4. Гатальська Н. Волинське народне вбрання / Н. Гатальська. – Луцьк : ВКМ, 1991. – 8 с.
5. Гатальська Н. Поетика волинського вбрання : наук.-худ. реконструкція / Н. Гатальська, Г. Івашків. – Луцьк : Ініціал, 2005. – 20 листівок.
6. Гатальська Н. Поетика волинського вбрання (колекція народного святкового одягу волинян у фондах ВКМ) / Н. Гатальська, Г. Івашків // Минуле і сучасне Волині й Полісся : Народна культура – шлях до себе : зб. наук. праць. – Вип. 11. – Луцьк : МП «Пульс», 2003. – С. 77–80.
7. Гончаров В. В. До проблеми взаємовідносин традицій і нематеріальної культурної спадщини / В. В. Гончаров // Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку. – Вип. 20. – Київ, 2012. – С. 180–184.
8. Дмитренко А. Колекція вбрання з Ковельщини у Волинському краєзнавчому музеї / А. Дмитренко // Минуле і сучасне Волині та Полісся: Ковель і Ковельщина в історії України та Волині : наук. зб. – Вип. 50. – Ковель, 2013. – С. 284–296.
9. Дмитренко А. Атрибуція жіночих сорочок (за збірками Музею етнографії Волині та Полісся при СНУ ім. Лесі Українки і Волинського краєзнавчого музею) / А. Дмитренко, Т. Андрусик // Волинський музейний вісник. Дослідження та матеріали з історичного і літературного краєзнавства, музеєзнавства і пам'яткознавства : наук. зб. – Вип. 8. – Луцьк, 2016. – С. 270–276.
10. Дмитренко А. Художнє вирішення жіночих сорочок Волині (за фондами Волинського краєзнавчого музею) / А. Дмитренко, Т. Андрусик // Минуле і сучасне Волині та Полісся. Місто Володимир-Волинський та Побужжя у світовій та українській історії. Успенський собор в історії міста Володимира-Волинського та України : наук. зб. – Вип. 54. – Луцьк, 2015. – С. 365–370.
11. Дмитренко А. Конструктивні особливості жіночих сорочок зі збірки Музею етнографії Волині та Полісся / А. Дмитренко, Т. Боровицька // Минуле і сучасне Волині та Полісся. Волинське Полісся та Маневиччина в європейській та українській історії : наук. зб. – Вип. 38. – Луцьк, 2011. – С. 345–348.
12. Дмитренко А. Орнаментальні композиції на сорочках зі збірки Музею етнографії Волині та Полісся / А. Дмитренко, Т. Боровицька // Історія музейництва, пам'яткоохоронної справи, краєзнавства і туризму в Острозі та на Волині : матеріали III-ї наук. конф. – Острог, 2011. – С. 77–83.
13. Изучение и научное описание памятников материальной культуры / А. М. Разгон, И. М. Суслов, М. Н. Левинсон-Нечаева [и др.] ; отв. ред. А. М. Разгон. – Москва, 1972. – 272 с. : ил.
14. Іваневич Л. А. Узагальнена типологія традиційного комплексу вбрання українців Східного Поділля ХІХ – початку ХХ століття [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzvdpu_ist_2014_22_27. – Назва з екрану, 22.11.2016 р.
15. Косміна О. Соціальна символіка українського традиційного вбрання / О. Косміна // Етнічна історія народів Європи : зб. наук. праць. – Вип. 22. – Київ : Унісерв, 2007. – С. 12–16.
16. Косміна О. Українське традиційне вбрання в сучасному урбаністичному середовищі (з досвіду етносоціологічного дослідження) / О. Косміна // Етнічна історія народів Європи : зб. наук. праць. – Вип. 21. – Київ : Унісерв, 2006. – С. 29–34.
17. Косміна О. Ю. Традиційне вбрання українців. – Т. 2 : Полісся. Карпати / О. О. Косміна. – Київ : Балгія-Друк, 2009. – 160 с. : іл.
18. Матейко К. І. Український народний одяг : етнографічний слов. / К. І. Матейко. – Київ : Наук. думка, 1996. – 196 с.
19. Матейко К. І. Український народний одяг / К. І. Матейко. – Київ : Наук. думка, 1977. – 214 с.
20. Молчанова Л. Н. Одежда / Л. Н. Молчанова, Г. Г. Стельмашук // Полесьє. Матеріальна культура. – Київ : Наук. думка, 1988. – С. 334–365.
21. Научная обработка музейных предметов : науч.-метод. сб. / А. А. Седин, С. И. Гаврилова, С. В. Рыбакова [и др.]. – Могилев : УПКП «Могилевская обл. укрупненная тип. им. Спиридона Соболя», 2003. – 224 с. : ил.
22. Ніколаєва Т. О. Історія українського костюма / Т. О. Ніколаєва. – Київ : Либідь, 1996. – 176 с. : іл.
23. Орел Л. Жіночий одяг Волинського Полісся: за матеріалами експедиції Музею народної архітектури та побуту України / Л. Орел // Неопалима купина. – 1995. – № 1–2. – С. 143–150.

24. Пономар Л. Народний одяг Західного Полісся кінця XIX – початку XX ст. (за матеріалами картографування) / Л. Пономар // Проблеми етномузикології. – 2011. – Вип. 6. – С. 97–103.
25. Пономар Л. Народний одяг Правобережного Полісся середини XIX – середини XX століть : іст.-етногр. атлас ; словник / Л. Пономар. – Київ : ТОВ «Бізнесполіграф», 2015. – 268 с. : іл.
26. Пономар Л. Особливості західнополіського народного вбрання та його назв / Л. Пономар // Етнічна історія народів Європи : зб. наук. праць. – Вип. 4. – Київ : Унісерв, 2000. – С. 117–120.
27. Система научного описання музейного предмета: класифікація, методика, термінологія : справочник / И. И. Баранова, Е. Ф. Кононова, Е. И. Котова [и др.]. ; науч. ред. И. В. Дубов, И. М. Шангина. – Санкт-Петербург : Арт-люкс, 2003. – 408 с. : ил.
28. Стельмащук Г. Г. Давнє вбрання на Волині: етнографічно-мистецтвознавче дослідження : монографія / Г. Г. Стельмащук. – Луцьк : Волин. обл. друк., 2006. – 280 с. : іл.
29. Цюпа О. Поліський народний костюм – жіночий одяг / О. Цюпа [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://istvolyn.info/index.php?option=com_content&view=article&id=6432:2016-03-10-13-44-53&catid=27&Itemid=17. – Назва з екрану, 06.05.2017 р.
30. Чайковська Л. Народний одяг волинян другої половини XIX — початку XX століття / Л. Чайковська. – Київ : ПП «Р. К. Майстер-принт», друк. «Huss», 2012. — 152 с. : іл.
31. Юрєнева Т. Ю. Музееведение : учеб. для высш. шк. – Москва : Академ. проспект, 2003. – 560 с.

Дмитренко Алла. Атрибутивні ознаки жіночих рубашок Волині та Західного Полісся в працях дослідників традиційної одягу. В статті на основі аналізу робіт дослідників традиційної української одягу (В. Билецької, К. Матейко, Т. Николаєвої, Л. Булгакової, Л. Пономарь, О. Косминої і др.), які сформулювали основні типологічні риси нательної одягу, виділені атрибутивні ознаки жіночих рубашок Волині та Західного Полісся: матеріали для виготовлення одягу (льняне і конопляне полотно, фабричні ткани); конструктивні особливості станка рубашки, плечової частини, пазухи, воротника, рукавів і манжет; особливості орнаментування рубашок: способи, техніки, орнаментальні мотиви, колористика, розміщення орнаментальних композицій. Виділені типи рубашок: за кількістю полотниць ткани; за способом з'єднання полотниць на плечах; за способом розміщення розрізу пазухи; за формою воротника.

Ключові слова: традиційно-бутова культура, народна одяг, нательна одяг, рубашка, атрибуція, етнографічна атрибуція, атрибутивні ознаки.

Dmytrenko Alla. Attributive Features of Women's Shirts of Volyn and Western Polissia in the Works of Researchers of Traditional Attire. The article deals with the analysis of researchers' works of traditional Ukrainian attire (V. Biletska., K. Mateiko, T. Nikolayeva, L. Bulhakova, L. Ponomar). This researches formulated the basic typological features of underwear clothes, isolated the attributive features of women's shirts of Volyn and Western Polissia: materials for making clothes (flax and hemp linen, special fabric); the design features of state, the brachial part, axillary, collars, sleeves and cuffs of shirts; the features of shirts' decorating, methods, techniques, ornamental motifs, coloristics, placement of ornamental compositions. Also it was selected four types of shirts: by the number of fabric's panels; by way of combination of canvas pollen on their shoulders; by way of placing the cut bosom; by the shape of the collar.

Key words: traditional and residential culture, folk attire, underwear clothes, shirt, attribution, ethnographic attribution, attributive features.

Статтю подано до редколегії
20.04.2017 р.

Анатолій Шваб

Український вільнокозацький рух в Україні та еміграції (рецензія на монографію В. Г. Бондаренка «Український вільнокозацький рух в Україні та на еміграції (1919–1993 рр.)»¹

Монографічне дослідження В. Г. Бондаренка розкриває актуальну тему. У поле зору автора потрапляють такі малодосліджені в українській історіографії аспекти, як становлення, розвиток та вплив вільнокозацького руху на перебіг Української революції 1917–1921 рр., еволюція цього руху в міжвоєнний період, у роки Другої світової війни, повоєнний час та в умовах становлення незалежної

¹ Бондаренко В. Г. Український вільнокозацький рух в Україні та на еміграції (1919–1993 рр.) : монографія / В. Г. Бондаренко. – Запоріжжя : Запоріж. нац. ун-т, 2016. – 600 с.